

Arbeidsinnvandring og lokalsamfunn – stedsidentiteter mellom kontinuitet og endring

Jakub Stachowski og Bente Rasmussen

Institutt for sosiologi og statsvitenskap,
Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet

Abstract: In this chapter, we explore attitudes, practices, and reactions to labour migration among stakeholders in two rural communities located by the Norwegian coast. Using qualitative in-depth interviews, we explore what the local narratives reveal about how labour migration affects the social dynamics of rural communities and understandings of local place identities.

The analyzed cases illustrate two different ways of responding to and incorporating the migrants, and how these approaches are related to perceptions and understandings of the communities themselves. In the first case, increasing labour migration fits into the community's narrative of place as open and cosmopolitan, with a long tradition of extra-local impulses and connections, as well as a current, ongoing transformation of the area. Thus, international migration appears to be an integral part of the local place identity. In the second case, the impact of migration is more profound, and the narrative more ambiguous. On the one hand, migrants are appreciated for how they stimulate the local community; on the other hand, their perceived impact is experienced as substantial, and the narratives reveal expectations of assimilation. Our analysis indicates a context-dependent variation of how international migration is viewed in different rural communities, and that increasing diversity may be accompanied by emerging social divisions.

Keywords: labour migration, rural areas, social change, place-identity, diversity

Innledning

Arbeidsinnvandring fra Øst- og Sentral-Europa til Norge i kjølvannet av EU-utvidelsene i 2004 og 2007 åpnet et nytt kapittel i norsk migrasjonshistorie. Siden 2004 har antallet øst- og sentraleuropeiske borgere i Norge økt betraktelig, og utgjør i dag ca. 200 000 personer (Statistisk sentralbyrå, 2021). Mange arbeidsinnvandrere har funnet veien til lokalsamfunn i distriktene tiltrukket av lokale arbeidsmuligheter (Rye & Slettebak, 2020; Søholt et al., 2012). Det er imidlertid stor variasjon blant kommunene når det gjelder antall innvandrere. Mens antall innvandrere har økt i mange norske kommuner de siste årene, har noen kommuner fått relativt få innvandrere, mens andre har opplevd en betydelig økning (Gulbrandsen et al., 2021).

Migrasjon og innvandring blir ofte diskutert i et nasjonalt perspektiv. Det nasjonale blikket på innvandring er en viktig kognitiv ramme som gjør nasjonalstaten til et «naturlig» utgangspunkt for migrasjonsanalyser (Wimmer & Schiller, 2003). Samtidig har innvandringen også et tydelig lokalt preg som viser betydningen av spesifikke regioner, steder, nabolag og generelt ulike typer lokalsamfunn (Schiller & Çağlar, 2009). Mens litteraturen lenge primært har fokusert på urbane områder, har innvandringens betydning for ikke-urbane områder også blitt studert de senere år. Forskningen har diskutert flere aspekter ved dette fenomenet, blant annet spørsmålet om arbeidskraft og lokale arbeidsmarkeder (Rye & O'Reilly, 2021), lokale integreringsprosesser (Jentsch & Simard, 2009; Rye & Scott, 2018), innvandrernes rolle i lokalsamfunnenes demografiske framtid (Aure et al., 2018; Rye, 2018) og reaksjonene som innvandring og mobilitet skaper i lokalbefolkningen (Gullikstad & Kristensen, 2021; Villa, 2019; se også kapittel 10 i denne boken). I dette kapitlet er vi interessert i hvordan arbeidsinnvandringen oppleves av lokalbefolkningen ved å analysere fortellinger fra lokale nøkkelinformanter i to norske kystkommuner.

De to kystkommunene kaller vi henholdsvis Kysthavn og Øyriket. Kommunene har til felles at begge har opplevd økt arbeidsinnvandring de senere år, men de har forskjellige migrasjonshistorier og ulike industrielle profiler. Kysthavn har lang erfaring med internasjonal innvandring. Kommunen har et heterogent arbeidsmarked og opplever behov for

arbeidskraft innen turisme, fiskeindustri, mekanisk industri og bygg. I Øyriket er arbeidsinnvandring et nylig fenomen hovedsakelig knyttet til den raske veksten innen lakseoppdrettsnæringen og arbeidskraftbehovet som den har skapt. I kapitlet utforsker vi hvordan økende innvandring forstås i lokale narrativer. Teoretisk bygger kapitlet på litteratur om forholdet mellom innvandring og samfunnsendring og stedsidentitet.

Migrasjon, samfunnsendring og sted

Internasjonal arbeidsinnvandring til lokalsamfunn langs norskekysten har aktualisert forholdet mellom de lokale og globale prosessene. Rurale områder påvirkes av prosesser som avfolkning, utvikling av lokale industrier og deltakelse i globale markeder som har skapt behov for billig og fleksibel arbeidskraft (Rye & O'Reilly, 2021; Woods, 2007). Innvandringen kan revitalisere næringslivet og øke befolkningen, men kan samtidig utfordre det tradisjonelle bildet av lokalsamfunnet. Innvandringen framstilles ofte som utløser av samfunnsendring, selv om styrken av denne påvirkningen er vanskelig å angi (Van Hear, 2010). Innvandring kan betraktes som et fenomen som i seg selv er i stand til å utløse samfunnsendring, men også som et resultat, og en del av, en større samfunnsreformasjon (Castles, 2010). Portes (2010) problematiserer omfanget av samfunnsendringene som innvandring fører til. Han argumenterer for at innvandring som regel bare utløser såkalte «overflateendringer», det vil si synlige uttrykk av innvandreres nærvær slik som spesielle innvandrerbutikker eller bruk av offentlig rom, men som i liten grad gjennomsyrrer hele samfunnet slik som normer, kultur og verdier. Samtidig trekker Portes (2010) fram tre viktige elementer. For det første vil andelen innvandrere i befolkningen ha betydning for samfunnsendringen, og jo større andel, dess større mulighet for at innvandrerne vil prege samfunnet. For det andre avhenger det av innvandringens varighet, og der er antakelsen at sirkulær migrasjon har mindre påvirkning enn permanent migrasjon, siden arbeidsinnvandrerne bare oppholder seg i landet i perioden de arbeider der. For det tredje er innvandrernes klassesammensetning av betydning; deres sosiale og økonomiske kapital og mulighetene for å omsette disse i en ny kontekst. Lavere klasses tilhørighet kan bidra til å

etablere etniske enklaver der innvandrerne konsentreres, mens høyere klasseposisjon øker mulighetene til sosial mobilitet og tilpasning. Sett fra perspektivet til de to lokalsamfunnene vi analyserer her, er det derfor relevant å se på hvordan arbeidsinnvandrernes innflytelse oppleves av lokale informanter.

De lokale informantenes erfaringer og fortolkninger er viktige kilder til hvordan lokal identitet oppfattes. Identitet beskriver forholdet mellom forskjell og likhet (Jenkins, 2014) og betyr at noe, en gruppe, men også et lokalsamfunn eller sted, kan forstås ved å kontrastere det med et annet. Stedsidentitet har mange dimensjoner og viser hvordan mennesker skaper mening rundt stedets materielle, kulturelle og sosiale egenskaper (Gieryn, 2000; Lewicka, 2010). Stedsidentitet handler om hvordan de ulike aktørene oppfatter stedet og hvilke ideer, verdier, meninger eller interesser som knyttes til det (Røe, 2002). Med andre ord er ikke stedsidentitet nødvendigvis noe fastlagt. Steder kan videre beskrives som «åpne» eller «lukket» basert på deres evne og vilje til å motta og absorbere nye impulser (Lewicka, 2010). Stedsidentiteten og forestillingene om hva stedet er, kan også være viktige elementer i regionutvikling og markedsføring av stedet (Peng et al., 2020).

En rekke studier har utforsket hvordan innvandreres stedspraksiser oppleves. I lokalsamfunn som kjennetegnes av større etnisk, kulturelt eller språklig mangfold, kan holdningene blant beboerne beskrives som «hverdagslig mangfold» (eng. *commonplace diversity*), det vil si at mangfoldet oppfattes som naturlig og ikke som en anomali eller noe uvanlig (Wassendorf, 2013). Pemberton og Phillimore (2016) har imidlertid vist hvordan innvandreres stedspraksiser oppfattes mer positivt der mangfold allerede er en del av stedets identitet, enn der det ikke er tilfellet. Når innvandrernes stedspraksiser ikke er i samsvar med det som er akseptabelt lokalt, kan praksisene betraktes som «patologiske» (Gill, 2010). Studier peker på at stor innvandring i utvalgte nabolag kan føre til økt spenning mellom innvandrere og lokalbefolkningen, avhengig av forholdet på det lokale arbeidsmarkedet, boligsituasjonen, infrastrukturen og så videre (Williamson et al., 2021).

Selv om forskning på innvandring og det lokale har konsentrert seg primært om urbane områder, er det også gjennomført en rekke studier

i rurale områder både i Norge og i andre land. I den norske konteksten viser forskningen at innvandring til lokalsamfunn kan resultere i ambivalente diskurser og holdninger blant lokalbefolkningen (Gullikstad & Kristensen, 2021; Villa, 2019; se også kapittel 10 i denne boken), og at ulike typer innvandrere og innflyttere vurderes på ulike måter og rangeres på hierarkisk vis (Berg-Nordlie, 2018; Grimrud & Båtevik, 2016). Det er også forskjeller mellom lokalbefolkningens og innvandrernes vurderinger av innvandreres påvirkning på lokalsamfunn (Rye, 2018). Studier har vist at innbyggere i rurale strøk kan ha sterkere forventninger om at innvandrerne skal tilpasse seg lokale verdier, kultur og væremåter enn innbyggere i urbane strøk (Zahl-Thanem & Haugen, 2019), på tross av rådende framstilling av stedene som multikulturelle.

Det ovennevnte tankegodset danner bakgrunnen for våre analyser. De to lokalsamfunnene vi analyserer har opplevd betydelig innvandring de senere år, og i kapitlet undersøker vi hvordan de lokale nøkkelinformantene opplever arbeidsinnvandrernes påvirkning på de respektive stedene.

Metode, datagrunnlag og case

Det empiriske datamaterialet vi benyttet er samlet inn i to norske kystkommuner som har fått de fiktive navn Øyriket og Kysthavn. Datainnsamlingen foregikk i perioden 2017–2019 og ble gjennomført av en gruppe forskere som besøkte stedene flere ganger.

Forskerne gjennomførte semistrukturerte dybdeintervjuer med en rekke lokale nøkkelinformanter. Med nøkkelinformanter mener vi personer som gjennom sin posisjon og tilknytning til et fenomen har oversikt kunnskap, ekspertise og innsikter som forskeren er ute etter (Marshall, 1996). For dette prosjektet ble det rekruttert lokale aktører som kunne gi innblikk i praksiser, holdninger og effekter av arbeidsinnvandringen til kommunene. Dette var lokale arbeidsgivere i typiske industrier i kommunene som ansatte arbeidsinnvandrere, fagforeningsrepresentanter, lokale journalister og kommuneansatte med ansvar for innvandring og integrering. I forkant av feltarbeidet ble det utarbeidet kommunale profiler som oppsummerte sentrale kjennetegn ved lokalsamfunnene slik som næringslivet og den sosiale og etniske sammensetningen av

lokalbefolkningen. De første informantene ble rekruttert via telefon og e-post, mens videre rekruttering foregikk ved snøballmetoden. Det ble gjennomført tretten intervjuer med totalt sytten nøkkelinformanter i Kysthavn og ti intervjuer med ti nøkkelinformanter i Øyriket. Alle intervjuene ble gjennomført på norsk, og alle, bortsett fra ett, ble tatt opp.

Intervjuene dekket et bredt spekter av tema knyttet til lokale erfaringer med arbeidsinnvandring. Blant temaene som ble tatt opp var rekruttering og arbeidsforhold, bosetting og ulike aspekter knyttet til integrering, men også hvordan innvandringen preges av og preger den lokale konteksten. De sentrale posisjonene disse informantene hadde, gjorde at de var i stand til å formidle et komplekst bilde av fenomenet og gi både oversikts- og detaljkunnskap om arbeidsinnvandringen lokalt. Samtidig innebærer valg av nøkkelinformanter som empirikilde visse begrensninger. For det første kan vi ikke anta at deres perspektiv gjenspeiler holdningene og meningene til den generelle befolkningen, og for det andre hadde noen av informantene offentlige posisjoner, slik at deres uttalelser gjenspeiler den offisielle politikken (Marshall, 1996). Det har likevel vært viktig å studere disse informantenes forståelser, siden deres posisjoner innebærer makt til både å framstille og til å forme innvandringen lokalt.

Vår analytiske framgangsmåte innebar en uavhengig lesning og koding av datamaterialet med særlig vekt på arbeidsinnvandringens stedeffekter. Deretter ble datamaterialet gjennomgått og diskutert i lys av relevant teori og tidligere forskning på feltet.

To lokalsamfunn ble valgt til studien. Kysthavn ligger ved norskekysten og omfatter flere øyer. Historisk er regionen kjent for torskefiske og eksport av tørrfisk, men i dag er ikke fiske den viktigste næringen. Regionen har satset sterkt på aktiv turisme og markedsføres internasjonalt som en attraktiv turistdestinasjon. Turismen er i dag den viktigste næringen, men stedet har variert industri og fiskeindustrien er fremdeles viktig. De fleste innbyggerne jobber i serviceyrker. Kommunen har i dag rundt ti tusen innbyggere, hvorav rundt femten prosent har innvandrerbakgrunn. Siden 2004 har andelen innvandrere økt med over ti prosent.

Det andre lokalsamfunnet, Øyriket, består av to store øyer og tusenvis av mindre. Stedets historie er preget av tradisjonelt fiske, men siden 1980 har lakseoppdrett vært den dominerende næringen. I dag er stedet

hjemsted for flere store lakseprodusenter og andre sjømatprodusenter med tilhørende utstyrsleverandører. Den raskt ekspanderende industrien har vært en viktig årsak til arbeidsinnvandringen til kommunen. I dag har Øyriket over ti tusen innbyggere, og av disse er tjue prosent fra et annet land. Andelen personer med innvandrerbakgrunn har økt med over femten prosent siden 2004.

Lokalsamfunn og de uunnværlige innvandrerne

Kysthavn: Internasjonal innvandring som det normale

Kysthavn er et gammelt fiskevær basert på vinterfiske etter torsk og produksjon av tørket fisk for eksport til Sør-Europa. De siste 25 årene har antallet utflyttere fra lokalsamfunnet økt og andelen folk i primærnæringene gått ned, mens turismen har økt betraktelig. Denne utviklingen har skjedd i takt med økende innvandring. Informantene fortalte at fra deres perspektiv, hadde ikke lokalsamfunnet endret seg særlig mye. De mente at mobilitet alltid hadde preget stedet, og at lokalbefolkningen var vant til å være vertskap for folk fra hele verden. Allerede på 80-tallet tok kommunen imot flyktninger fra Chile og Sri Lanka. Srilankere fikk jobb i fiskeindustrien og ble meget godt mottatt. For tjue år siden kom det også innvandrere fra Polen som slo seg ned og fikk jobb i kommunen. Kysthavns lange innvandringshistorie gjør at nye innvandringsstrømmer ikke framstilles som noe særegent, men heller som en videreføring av gamle og kjente trender som hører «naturlig» til stedet (Pemberton & Phillimore, 2016). Som en informant påpekte: «Folk her er vant til andre nasjonaliteter. Det er ikke sånn: ‘Kommer det fremmede?’» Intervjuene viste at innvandringen til Kysthavn var heterogen, både når det gjaldt nasjonaliteter og migrasjonsstatuser.

Tidligere opplevde en nesten at hele Sverige flyttet til Norge [for å jobbe], eller hit, da, når det var sommer. I dag er det hele Sør-Europa. Vi har veldig mange nasjonaliteter som jobber her om sommeren. [...] De snakker språket til de [turistene] som kommer, og de forstår interessene, og de blir veldig gode ambassadører for videre markedsføring. (Leder, reiselivsselskap)

Arbeidsinnvandrernes rolle i lokalsamfunnet var essensiell for det lokale næringslivet, noe som ble godt oppsummert av én av informantene: «Hadde det ikke vært for utenlandsk arbeidskraft her, så vet jeg ikke hvordan det hadde gått.» I informantenes fortellinger kom det tydelig til uttrykk en bekymring for stedets demografiske framtid. I denne sammenhengen ble arbeidsinnvandrerne som valgte å bosette seg med sine familier, framstilt som løsningen på den demografiske utfordringen som Kysthavn var konfrontert med. Selv om befolkningsveksten var lav og lå på mellom tjue og tretti personer per år, hadde den en viktig symbolsk betydning. Som en kommuneansatt som jobber med innvandring fortalte:

Altså, strategien til kommunen er jo å få flest mulig til å ta bosted. Ordføreren er forferdelig opptatt av at de som jobber i kommunen, de må bo i kommunen. Og det smitter jo over på hva næringslivet skal gjøre, så ønsket vårt er jo at de store bedriftene innenfor fiskeri og innenfor verksted tilrettelegger for at unger og kjerringer kan komme til Norge.

Blant våre informanter som representerer ulike posisjoner i lokalsamfunnet, rådet det bred enighet om at innvandrerne fylte viktige funksjoner og var en viktig forutsetning for stedets utvikling.

Øyriket: Arbeidsinnvandring, lakseindustrien og voksesmerter

I Øyriket er situasjonen i lokalsamfunnet tett knyttet til lakseeventyret som har preget stedet de siste tiår, og lakseoppdrett og sjømat dominerer næringslivet. Lakseindustriens lokale suksess har vært avhengig av arbeidsinnvandring. Arbeidsinnvandrere kom til Øyriket på grunn av mulighetene til å finne arbeid i laksebedriftene, og mange slo seg ned med familien. Et viktig aspekt som informantene diskuterte, var innvandrernes sentrale betydning for industriens vekst og lokalsamfunnets utvikling. En lokal innvandringskoordinator sa følgende: «Det er positivt at det er arbeidsinnvandring. At folk ser på det som en ressurs og tenker at dette er bra, vi trenger alle vi kan få, takk og pris for at folk flytter hit.» Også de lokale arbeidsgiverne la vekt på at innvandrerne var

avgjørende for industrien. En av de lokale lakseprodusentene fortalte: «Vi hadde ikke klart oss uten [arbeidsinnvandrere]. Det gjelder alle [lokale oppdrettsprodusenter] [...] vi har ikke tilgang på nok arbeidskraft ellers.» Den rådende framstillingen av innvandring som uunnværlig for lokalsamfunnet, ble imidlertid nyansert av andre informanter som la vekt på den raske utviklingen av industrien og mulige konsekvenser for arbeidsplassene. Diskusjonene om framtidige scenarioer inneholdt en bekymring over de langsiktige konsekvensene av de raske endringene. En annen lokal innvandringskoordinator reflekterte over dette:

Det er et skjørt samfunn da, det står på veldig få føtter. Laksenæringen går så det griner nå, men det vet vi jo ikke hvor lenge varer. Så det er et industrieventyr som pågår akkurat nå. Vi vet fra andre plasser at det blir tøffere etter hvert. Ting kan skifte. Det kan jo skje noe i forhold til sykdom og sånn, det vet man ikke, så man ikke er like konkurransedyktig. Det andre er at teknologien går videre. Det er snakk om havmerder og snakk om andre måter å frakte fisk og andre måter å drifte det på som kanskje gir mindre lokal tilhørighet. Det kan jo skje i løpet av bare noen år egentlig. Det vet vi jo ikke.

Lakseindustriens suksess var en bærebjelke for lokalsamfunnet, men den skapte også sårbarhet. Den dominerende posisjonen og den dynamiske utviklingen skapte vekst, men opplevdes også som ambivalent når den endret stedets identitet. Når det gjaldt innvandring, reiste den også spørsmål om innvandrernes framtid i Øyriket. Den ekspansive veksten innen industrien innebar også en effektivisering av produksjonen med automatisering og robotisering av stadig flere oppgaver som medførte at det ville bli mindre behov for ufaglært arbeidskraft i framtiden. Endringene innen industrien kan derfor utfordre innvandreres posisjon og framtid lokalt.

Mangfoldet (u)synliggjøres

Kysthavn: Usynlig hverdagslig mangfold

I Kysthavn framstilles innvandringen til stedet som et fenomen som ikke fortjener særlig oppmerksomhet. I informantenes fortellinger framstår Kysthavns lange historie av internasjonale handelsforbindelser som en del av stedets kosmopolitiske identitet. Selv om den demografiske

sammensetningen av lokalsamfunnet har endret seg betydelig de senere år og forholdet mellom internasjonale innvandrere og norske innbyggere har blitt stadig skjevare, blir ikke dette presentert som noe usedvanlig. Innvandringen diskuteres som en forlengelse av gamle og kjente trender. Det kan forstås både som en naturalisering og en normalisering av mangfoldet (Wassendorf, 2013). De lokale holdningene illustreres blant annet av hvordan lokalavisen presenterer saker som gjelder personer med utenlandsk bakgrunn. En lokal journalist forklarte avisens tilnærming til det slik:

Vi lager egentlig ikke noen bås-journalistikk for innvandrere. Vi skriver om de på lik linje med vanlige nordmenn når det er ting som de gjør eller ytrer i lokalsamfunnet. [...]. Vi har kanskje et litt sånt uvanlig forhold til det, men vi prøver ikke å fokusere på opphavet til ... vi har blitt så vant til den arbeidskraften og det er så mange av dem.

Lokalavisen velger å legge vekt på selve saken uten å framheve forskjellmarkører som etnisitet og nasjonalitet. På denne måten framstår personene i artiklene på like fot som alle andre i lokalsamfunnet. Denne strategien forklares med at innvandring til Kysthavn er normalen, ikke et fenomen som fortjener spesiell oppmerksomhet.

I andre intervjuer kom det fram en forskjell mellom hvordan lokale aktører forholder seg til ulike innvandrer kategorier som flyktninger og arbeidsinnvandrere. Mens de førstnevnte får oppmerksomhet fra kommunen som får ansvar for dem, er arbeidsinnvandrerne overlatt til seg selv. I intervjuet med lokale innvandringskoordinatorer kom dette tydelig fram.

Koordinator 1: Vi har ikke noe integrerings- eller mangfoldstrategi i kommunen.

Koordinator 2: Kun for flyktninger.

Koordinator 1: Dette på grunn av at staten tar vare på flyktninger og asylsøkere. Og arbeidsgivere ordner deres arbeidskraft selv.

Som sitatet viser, har ikke kommunen en lokal integrerings- og mangfoldstrategi. Det lokale arbeidet som kommunen står for, er rettet mot flyktninger. Arbeidsdelingen mellom det offentlige og det private som informantene referer til, illustrerer et aspekt av norsk innvandrings- og

integreringspolitikk (se kapittel 8 i denne boken) og dens lokale uttrykk. I Kysthavn synliggjøres denne forskjellen ved at kommunen har ansvar for integrering av flyktninger, mens «ansvaret» for arbeidsinnvandrerne er overlatt til næringslivet. Flyktninger bosettes gjennom kommunen og betraktes som en ressurs de er opptatt av å beholde, mens arbeidsinnvandrerne må sørge for bosted og arbeid selv. Arbeidsinnvandrere og flyktninger behandles derfor forskjellig, noe som synliggjør effekter av den nasjonale bosettings- og integreringspolitikken lokalt.

Øyriket: Eksotisk på bygda

Øyriket har kort internasjonal innvandringshistorie, og fram til 2004 utgjorde innvandrerbefolkningen bare et fåtall. 2004 markerte imidlertid et viktig skille, og etter utvidelsen av EU steg antallet raskt, særlig innvandrere fra øst- og sentraleuropeiske land. Innvandrerne er synlige på mange måter, ikke bare i den lokale innvandringsstatistikken. Økende antall barn født av utenlandske foreldrene har ført til at lokale skoler og barnehager er blitt reddet fra nedlegging eller er gjenåpnet. Innvandrerne har kjøpt seg hus og etablert seg i grendene, i kommunesentret kan man høre flere språk og biler med utenlandske registreringsnumre er lett å legge merke til. Nasjonalitetene som finnes lokalt, polakker, litauere og bulgarere, har stiftet nasjonale foreninger som fungerer som arena for videreføring av deres kulturelle praksiser. Et tydelig uttrykk for dette er å arrangere «matdager» der nasjonale grupper lager matretter som er typiske for deres kultur. De mange måtene innvandrerne gjør seg synlige på lokalt, kan tolkes som overflateendringer (Portes, 2010). Det illustrerer at den lokale konteksten er åpen overfor nyankomne og gir dem rom til å praktisere og vise sine nasjonale og kulturelle identiteter. Kommunen og ulike lokale aktører har også engasjert seg i å få kontakt med innvandrerne og kartlegge de nyankomnes kompetanser og behov. Kommunen har vært opptatt av å legge til rette for innvandrerne slik at Øyriket skal være et attraktivt sted for dem å bo. Kommunen og det private næringslivet ser ut til å dele synet på arbeidsinnvandrerens sentrale rolle for lokalsamfunnet. Intervjuene viser at mens lokalbefolkningen anerkjenner innvandrerens bidrag og verdi for lokalsamfunnet, diskuterte

informantene også utfordringer innvandringen skapte. For eksempel har innvandrernes kulturelle praksiser fått oppmerksomhet i lokalavisen. En lokal journalist fortalte:

De har noen andre høytider for eksempel. [...] Jeg tror nok vi har en tendens til å framstille det som eksotisk. Ikke sant, når de har sånne polske navnefester, lysfester og bålbrenning. Jeg husker ikke helt hva det heter, men de brenner sånne dukker. Det var jo eksotisk å være med på dukkebrenning på Øyriket. Da har nok vi en tendens til å skrive det sett med norske øyne: «Å, se hva de gjør!» Mens vi burde nok heller ha skrevet om den konkrete tingen på samme måte som vi skriver om en julegudstjeneste her, hvis du skjønner?

Innvandrerens kulturelle praksiser beskrives som eksotiske, noe som tydelig impliserer at de betraktes som annerledes enn det som er det etablerte og «normale» i lokalsamfunnet, og at de kulturelt sett oppleves langt fra det norske (Gill, 2010). Ved å legge vekt på hvordan de kulturelle praksisene avviker fra de norske, framheves nasjonalitet, etnisitet og kultur som sentrale markører som understreker forskjell mellom innvandrere og lokalbefolkningen.

Lokalt mangfold og lokale skiller

Kysthavn: Den prekære kosmopolismen

Den rådende framstillingen av Kysthavn som en kosmopolitisk smeltedigel med lang historie av internasjonale relasjoner knyttet til internasjonal handel og innvandring, er et viktig aspekt av den lokale identitetsdiskursen. Kysthavns kosmopolitiske ansikt har imidlertid også en annen side. Det lokale bildet av innvandringen kjennetegnes av et stort mangfold av nasjonaliteter, innvandringsårsaker og -statuser. Arbeidsinnvandringen til Kysthavn omfatter ikke bare personer fra øst- og sentraleuropeiske land, men også fra Sverige og land i Sør-Europa. Innvandrere ansatt i de lokale innvandrerbransjene har ulik tilknytning til arbeidsmarkedet, noe som også reflekterer deres status. Noen har fast ansettelse, noen er sesongansatte, enten direkte i bedriften eller gjennom bemanningsbyrå, men informantene fortalte også om utenlandske arbeidstakere som var leid inn illegalt og dermed ikke

hadde noen rettigheter i det norske samfunnet. Det store behovet for arbeidskraft lokalt og de bransjespesifikke måtene å organisere arbeidet på, gjorde at de utenlandske arbeidstakerne hadde ulike ansettelsesbetingelser og arbeidsforhold. En ansatt fra lokalt opplæringscenter for innvandrere fortalte:

Innenfor hotellbransjen tror jeg det skjer veldig mye skittent. Der tror jeg ikke det er så mye som er ryddig og bra. Og vi vet tidligere, fra fiskebransjen, der hvor våre elever jobbet ... altså, nå snakker jeg om asylsøkere. De var de siste på lista, og de kunne aldri takke nei – de måtte møte opp til alle overtidstimer, ellers ble de ikke kontaktet. Det finnes ikke lenger et mottak her, men før bodde det nesten to hundre personer på mottaket. Og hvis ikke du møtte opp når de trenger deg, så ringer jeg ikke tilbake ... europeere er foretrukket, sånn at de er på ... altså nordmenn, og så europeere ellers, og så er det asylsøkere på tredjeplass. Og det kom veldig tydelig frem.

Det varierte lokale arbeidsmarkedet viser at fortellingen til de lokale nøkkelinformantene om stedet som kosmopolitisk, er mer nyansert. Narrativet om stedet som multikulturelt handler først og fremst om den etablerte måten å tenke om stedet, men det eksisterer sammen med den prekære realiteten som mange av innvandrerne syntes å leve i (Woods, 2018). Som sitatet impliserer, kjennetegnes det lokale arbeidsmarkedet av hierarkisering der posisjonen avhenger av overlappet mellom innvandreres etnisitet og status.

Øyriket: Paternalisme og assimilerende tendenser

Som tidligere beskrevet har bevisstheten om økende mangfold i Øyriket stimulert flere av de lokale aktørene til å ta tak i innvandrerne og sette i gang en rekke initiativer. Intervjuene illustrerer hvilke forestillinger og antakelser som ligger til grunn for disse handlingene. Særlig gjelder det de lokale aktørenes oppfatninger om hva innvandring er og hva den bør være. Mens flere fortalte at lokalbefolkningen generelt var positivt innstilt til innvandring, viser intervjuene også at mange er opptatt av

hvordan innvanderne tilpasser seg lokalsamfunnet. En av de lokale arbeidsgiverne reflekterte over det på følgende måte:

De [innvanderne] skal bli flinkere til å involvere seg i lokalsamfunnet, det å lære seg språket, at de ikke holder seg sammen med sine [...]. Men det er klart, fritida til en arbeidstaker rår jo ikke arbeidsgiver over, så vi kan jo ikke si hva de skal gjøre. Vi kan invitere dem på arrangementer, vi kan oppfordre dem til å bli med på sosiale ting som skjer ute, men vi kan ikke tvinge dem. Så hva som skal til for at de skal integrere seg enda mer, det er vanskelig å si. Holdninger hos dem, hvordan skal man klare å snu dem til at de har lyst til å bli norsk, på en måte?

Sitatet indikerer holdninger som på den ene siden uttrykker bekymring over innvandrernes ve og vel etter mislykkede forsøk på å inkludere dem, og på den andre siden et eksplisitt ønske om at innvanderne skal bli mer lik de lokale. Dette innebærer endring av holdninger, men også engasjement og deltakelse i lokalsamfunnet. Sitatet illustrerer også arbeidsgiveres paternalistiske holdninger, som tyder på at innvandrernes lokale tilpasning dreier seg om assimilering heller enn integrering. Målet er å gjøre dem lik majoritetsbefolkningen, og vekten er lagt på å understreke forskjellene mellom de som er kommet til lokalsamfunnet og de opprinnelige beboerne. En annen arbeidsgiver fra sjømatindustrien sa:

Vi opplever jo på [sjømatindustribedrift] at vi har polakker og litauere som er fast ansatt, og vi arrangerer diverse sosiale settinger, sosiale happeninger gjennom jobb, men det er ikke så ofte at de har lyst til å være med ... og samtidig tror jeg ikke at vi nordmenn har knekt koden på hvordan vi skal greie å nå inn til dem. Hva vi selger inn. At: «Vi ønsker at dere skal være her.» Kanskje er vi for opptatt av at vi vil at de skal bli norske, men hva er norsk? [...] Vi har jo jaggu meg blitt et ganske multikulturelt samfunn, spør du meg, så jeg synes ikke det er bare vi nordmenn som skal si at vi ønsker at de skal bli norske, for da må vi heller spørre: Hva er norsk? [...] Vi kaller dem våre nye landsmenn.

Sitatet illustrerer flere aspekter av hvordan de lokale informantene forstår innvandringens preg på lokalsamfunnet og hvilke responser det fører til. Det viser at innvandring lokalt er et nytt fenomen som lokalsamfunnet ikke helt har forstått enda, men som samtidig har ført til en

merkbar endring. Lokalsamfunnet betegnes som multikulturelt, og dette kan oppfattes som en årsak til endringen i den lokale «vi»-forståelsen. De paternalistiske og assimilerende holdningene, samt en opplevelse av at innvandrerne gjør lokalsamfunnet multikulturelt, tyder på at fenomenet trenger gjennom overflaten og berører spørsmål om den lokale identiteten i en mer grunnleggende forstand (Portes, 2010).

Konklusjon

I kapitlet har vi analysert hvordan internasjonal arbeidsinnvandring til to lokalsamfunn ved norskekysten oppleves av lokalbefolkningen. Vi har vist hvordan de ulike lokalsamfunnene forholder seg til økende innvandring og hvilke holdninger, reaksjoner og praksiser innvandringen fører til.

Selv om innvandringen har økt markant på begge stedene de siste årene, får den ulik oppmerksomhet i de lokale diskursene. Det som er felles for begge stedene, er bevisstheten om at innvandringen er en forutsetning for lokalsamfunnets vekst og utvikling. Den bidrar primært som tilfang av nødvendig arbeidskraft, men stimulerer også lokalsamfunnet demografisk. I begge lokalsamfunnene er det enighet om at innvandrernes vilje til å flytte til lokalsamfunnet har stor verdi. Internasjonal innvandring til norske lokalsamfunn i distriktene er en god illustrasjon på hvordan mange av disse stedene har blitt knyttet til og påvirket av globale endringer og trender (Woods, 2007). Den innebærer parallelle prosesser der det som er typisk lokalt, er forsøkt eksportert eller markedsført for å tiltrekke global interesse, mens global innvandring fører til at distriktsamfunn blir mer mangfoldige, nasjonalt, etnisk og kulturelt sett.

I kapitlet har vi vist hvordan lokale narrativ om innvandring kan relateres til lokale stedsidentiteter, forstått som de lokales oppfatninger om hva stedet er sosialt og kulturelt. Kysthavn illustrerer hvordan de lokale fortellingene i liten grad problematiserer innvandring. Vår analyse viser at stedet forstås som åpent og kosmopolitisk, noe som er knyttet til stedets lange historie av internasjonale handelsforbindelser og innvandring. På den måten forstås dagens innvandring som en fortsettelse av en kjent trend, og dermed ikke som noe unormalt (Pemberton & Phillimore, 2016). Dette narrative om stedet gjør at den nye innvandringen tilsynelatende

lett kan innlemmes i stedets åpne og mangfoldige profil. Samtidig utfordrer det økende mangfoldet av etnisiteter, kulturer, typer innvandring og ikke minst tilknytninger til det lokale arbeidsmarkedet, det generelt positive bildet som formidles. Som illustrert, kan forestillingen om stedet som kosmopolitisk og åpent eksistere side om side med prekære arbeidsforhold og en tydelig hierarkisering av ulike innvandrergrupper i de lokale industriene.

I det andre lokalsamfunnet, Øyriket, er både forståelsen av og praksisene knyttet til innvandringen annerledes. Der er innvandring et nytt fenomen som har økt raskt og hatt større omfang. Det gjør at lokale aktører som næringsliv og lokale myndigheter inntar en aktiv holdning og forsøker å administrere mangfoldet. Oppfatningene av innvandringen preges av tvetydighet. På den ene siden bringer innvandrerne nye impulser til bygda, men på den andre siden oppfattes deres kulturelle praksiser og livsstiler fra hjemlandet som et uttrykk for annerledeshet og avstandtaking fra lokalsamfunnet. Det lokale narrative viser at innvandrernes etnisitet og kulturelle praksiser oppfattes som markører for forskjell og et potensielt hinder for integrering. Disse holdningene og praksisene kan forstås i lys av den raske samfunnsendringen og hvordan oppfatningen av stedsidentiteten påvirkes av den. Det kan tolkes som at innvandringen ikke bare utløser overflateendringer, men potensielt også kan berøre noe mer grunnleggende ved hva lokalsamfunnet oppfattes som (Lewicka, 2010; Portes, 2010). Som konsekvens uttrykker de lokale holdningene og praksisene et ønske om assimilering snarere enn integrering; det vil si en forestilling om at innvandrerne bør bli lik den lokale majoritetsbefolkningen.

De analyserte casene illustrerer at økende innvandring til lokalsamfunn fører til ulike reaksjoner, og at disse reaksjonene er kontekstavhengige. Tidligere lokale erfaringer med internasjonal innvandring har betydning for hvordan lokale innbyggere og institusjoner opplever, forholder seg til og håndterer innvandring. Det er derfor viktig å ta hensyn til de spesifikke lokale forholdene for å forstå den lokale innvandringsdynamikken. Samtidig betyr ikke forskjellene nødvendigvis at noen lokalsamfunn er mer inklusive enn andre, eller at noen kontekster i større grad hindrer dannelsen av sosiale skiller. Som vi

har vist, kan økende mangfold lokalt være en kime til nye former for skillelinjer som manifesterer seg på ulike måter og er mer eller mindre eksplisitte.

Referanser

- Aure, M., Førde, A. & Magnussen, T. (2018). Will migrant workers rescue rural regions? Challenges of creating stability through mobility. *Journal of Rural Studies*, 60, 52–59. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2018.03.005>
- Berg-Nordlie, M. (2018). New in town. Small-town media discourses on immigrants and immigration. *Journal of Rural Studies*, 64, 210–219. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2018.05.007>
- Castles, S. (2010). Understanding global migration: A social transformation perspective. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(10), 1565–1586. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2010.489381>
- Gieryn, T. F. (2000). A place for space in sociology. *Annual Review of Sociology*, 26, 463–496. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.26.1.463>
- Gill, N. (2010). Pathologies of migrants place-making: The case of Polish migrants to the UK. *Environment and Planning A*, 42(5), 1157–1173. <https://doi.org/10.1068/a42219>
- Grimsrud, G. M. & Båtevik, F. O. (2016). Velkommen til bygda? Tilflyttingsarbeidets tvetydighet. I M. Villa & M. S. Haugen (Red.) *Lokalsamfunn* (s. 283–302). Cappelen Damm Akademisk.
- Gullikstad, B. & Kristensen, G. K. (2021). «Vi er jo et mangfoldssamfunn». Mangfold som offentlig integreringsfortelling: (Re)produksjon av likhet og ulikhet? I B. Gullikstad, G. K. Kristensen & T. F. Sætermo (Red.), *Fortellinger om integrering i norske lokalsamfunn* (s. 40–63). Universitetsforlaget. <https://doi.org/10.18261/9788215042961-2021-02>
- Gulbrandsen, F., Kulasingam, A. S., Molstad, C. S. & Steinkellner, A. (2021). *Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldres fordeling på kommunenivå*. https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/_attachment/446654?ts=178440e5408
- Jenkins, R. (2014). *Social identity* (4. utg.). Routledge.
- Jentsch, B. & Simard, M. (2009). *International migration and rural areas: Cross-national comparative perspectives*. Ashgate. <https://doi.org/10.1177/0094306110373351n>
- Lewicka, M. (2010). What makes neighborhood different from home and city? Effects of place scale on place attachment. *Journal of Environmental Psychology*, 30(1), 35–51. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2009.05.004>

- Marshall, M. N. (1996). The key informant technique. *Family Practice*, 13(1), 92–97. <https://doi.org/10.1093/fampra/13.1.92>
- Pemberton, S. & Phillimore, J. (2016). Migrant place-making in super-diverse neighbourhoods: Moving beyond ethno-national approaches. *Urban Studies*, 55(4), 733–750. <https://doi.org/10.1177/0042098016656988>
- Peng, J., Strijker, D. & Wu, Q. (2020). Place identity: How far have we come in exploring its meanings? *Frontiers of Psychology*, 11. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.00294>
- Portes, A. (2010). Migration and social change: Some conceptual reflections. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(10), 1537–1563. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2010.489370>
- Rye, J. F. (2018). Labour migrants and rural change: The «mobility transformation» of Hitra/Frøya, Norway, 2005–2015. *Journal of Rural Studies*, 64, 189–199. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2017.12.003>
- Rye, J. F. & O'Reilly, K. (2021). *International labour migration to Europe's rural regions*. Routledge.
- Rye, J. F. & Scott, S. (2018). International labour migration and food production in rural Europe: A review of the evidence. *Sociologia Ruralis*, 58(4), 928–952. <https://doi.org/10.1111/soru.12208>
- Rye, J. F. & Slettebak, M. H. (2020). The new geography of labour migration: EU11 migrants in rural Norway. *Journal of Rural Studies*, 75, 125–131. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2020.01.014>
- Røe, P. G. (2002). Sosiokulturelle stedsanalyser – et supplement til de tradisjonelle stedsanalysene. *Plan*, 34(4–5), 76–81. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-3045-2002-04-05-07>
- Schiller, N. G. & Çağlar, A. (2009). Towards a comparative theory of locality in migration studies: Migrant incorporation and city scale. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 35(2), 177–202. <https://doi.org/10.1080/13691830802586179>
- Statistisk sentralbyrå (2021). *Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre*. <https://www.ssb.no/befolkning/innvandrere/statistikk/innvandrere-og-norskfodte-med-innvandrerforeldre>
- Søholt, S., Aasland, A., Onsager, K. & Vestby, G. M. (2012). «Derfor blir vi her» – *innvandrere i Distriks-Norge* (NIBR-rapport 2012:5). <https://www.imdi.no/arkiv/arkiverte-publikasjoner/derfor-bli-her/>
- Van Hear, N. (2010). Theories of migration and social change. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(10), 1531–1536. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2010.489359>
- Villa, M. (2019). Local ambivalence to diverse mobilities – the case of a Norwegian rural village. *Sociologia Ruralis*, 59(6), 701–717. <https://doi.org/10.1111/soru.12263>

- Wassendorf, S. (2013). Commonplace diversity and the «ethos of mixing»: Perceptions of difference in a London neighbourhood. *Identities. Global Studies in Culture and Power*, 20(4), 407–422. <https://doi.org/10.1080/1070289X.2013.822374>
- Williamson, R., Cubas Arias, M., Ozkul, D., Maas, C., Chulhyo, K., Koleth, E. & Castles, S. (2021). Migration and social transformation through the lens of locality: A multi-sited study of experiences of neighbourhood transformation. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 48(13), 3041–3059. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2021.1929107>
- Wimmer, A. & Schiller, N. G. (2003). Methodological nationalism, the social sciences, and the study of migration: An essay in historical epistemology. *International Migration Review*, 37(3), 576–610. <https://doi.org/10.1111/j.1747-7379.2003.tb00151.x>
- Woods, M. (2007). Engaging the global countryside: Globalization, hybridity and the reconstitution of rural place. *Progress in Human Geography*, 31(4), 485–507. <https://doi.org/10.1177/0309132507079503>
- Woods, M. (2018). Precarious rural cosmopolitanism: Negotiating globalization, migration and diversity in Irish small towns. *Journal of Rural Studies*, 64, 164–176. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2018.03.014>
- Zahl-Thanem, A. & Haugen, M. S. (2019). Attitudes toward immigrants in rural Norway. A rural-urban comparison. *Sociologia Ruralis*, 59(4), 685–700. <https://doi.org/10.1111/soru.12251>